

отношений, ипотека как составляющая рыночного механизма хозяйствования влияет на развитие реального сектора экономики, способствует преодолению ряда социальных проблем, активизирует инвестиционные процессы.

Ключевые слова: ипотека, движимое имущество, недвижимое имущество, ипотечное кредитование.

Summary

Kizlova O. S. Mortgage crediting as constituent of economic stability — Article.

In this article substantive provisions are considered as to making economical stability of the state. It is set that one of major terms of the mortgage crediting is grazhdansko- legal measures of realization of the legal adjusting of mortgage relations, mortgage as a constituent of market mechanism of management influences not development of the real sector of economy, instrumental in overcoming of row of social problems, activates investment processes.

Keywords: mortgage, personal chattels, real estate.

УДК 347.822.31:341.221.23

Т. В. Аверочкина

ПРИЛЕГЛІ ЗОНИ: ІСТОРІЯ, ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ ТА ДЕЯКІ АСПЕКТИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ

Постановка проблеми. Вже доволі тривалий період у вітчизняній морській періодиці обговорюється можливість встановлення Україною прилеглої зони. Цей вид морських просторів вперше отримав міжнародне визнання на Першій Конференції ООН з морського права у 1958 році та норми про його правовий статус і режим діяльності в ньому було закріплено у Конвенції про територіальне море та прилеглу зону [1].

Аналіз останніх досліджень. У вітчизняній літературі питання встановлення прилеглих зон Україною розглядаються нечасто (О. М. Ніколаєв). Публікації, в основному, стосуються політичного аспекту здійснення юрисдикції держави над цим простором, проте ґрунтовний правовий аналіз історії становлення правового забезпечення функціонування органів держави в цьому просторі в них не здійснювався. Не піддавалося дослідженню й історичне підґрунтя здійснення адміністративної юрисдикції в прилеглих зонах. Тому метою цієї статті є розгляд історичного розвитку такої категорії морських просторів, як прилегла зона, перспектив встановлення такої зони Україною та деяких аспектів здійснення адміністративної юрисдикції України в цьому просторі.

Виклад основного матеріалу. На початку дослідження звернемося до історії встановлення прилеглих зон до середини ХХ століття, адже цей екскурс має допомогти визначити та краще зрозуміти їх правову природу, а також підстави здійснення в них юрисдикції прибережних держав.

Як зазначає О. М. Ніколаєв, «під спеціальними (або суміжними) зонами зазвичай розуміються простори моря певної довжини, які розташовані за межами територіальних вод і в яких держави здійснюють спеціальні права (рибальські,

митні, санітарні та ін.). Ширина спеціальних зон зазвичай відрховується від тієї ж вихідної лінії, від якої відрховуються територіальні води, тобто від лінії найбільшого відпливу¹» [2, с. 51].

Поява спеціальних зон пояснюється бажанням прибережних держав здійснювати певні права у відкритому морі за межами своїх територіальних вод (територіального моря). Початок цій практиці поклали Велика Британія та Сполучені Штати Америки. У 1736 році Велика Британія, а в 1799 році — США односторонніми актами встановили дванадцятимильні зони для здійснення митного нагляду над усіма суднами, що прямують до їхніх портів². У 1811 році Велика Британія так званім колоніальним законом заборонила іноземним суднам добувати перли на деяких банках біля острова Цейлон, віддалених від берега на відстань 21 миль. Свою претензію на цю історичну зону Британія обґрунтувала традиційним використанням зазначених банок, які були окуповані та перейшли до неї у приватну власність в якості спадщини індійських раджив. Зона митного нагляду шириною в 20 кілометрів була встановлена Францією за законом 1817 р. В цей самий час імператор Олександр I указом від 4/16 вересня 1821 р. оголосив про виключні права Росії в морі від Берингової протоки до 54° північної широти, рахуючи на 100 миль від берегів Азії та Америки. У цій стомильній смузі Указом було заборонено іноземним суднам займатися рибальством³ [2, 52].

Проте встановлення спеціальних зон односторонніми актами нерідко викликало заперечення з боку інших держав. Через це подальше встановлення спеціальних зон пішло головним чином шляхом укладення міжнародних угод між двома і більше державами. При цьому в договорах містяться постанови про спеціальні зони, що зазвичай вважалися обов'язковими лише для їхніх учасників. Особливу активність у цьому відношенні виявила Мексика. Нею були укладені угоди щодо встановлення дев'ятимильної митної зони з Німеччиною (1882 р.), Швецією (1885 р.), Великою Британією (1888 р.). Відповідно до договорів Мексики з Францією (1886 р.) і Нідерландами (1897 р.) мексиканська митна зона визначалася шириною в 20 кілометрів. Щодо двадцятикілометрової зони Мексики зазначалося також у її договорах з Еквадором (1888 р.) та з Італією (1890 р.) [2, 52].

Встановлення санітарної зони біля узбережжя з морськими санітарними станціями в Перській затоці та Червоному морі для боротьби з холерою, чуюмою

¹ Слід зазначити, що в практиці деяких держав зустрічаються спеціальні зони, розташовані в межах територіальних вод (наприклад: в Іспанії — шестимильна рибальська зона при ширині територіальних вод в 6 миль; в Кубі — трьохмильна зона безпеки при ширині територіальних вод в 6 миль; в Швеції — чотиримильна митна зона при ширині територіальних вод в 4 миль). Зрозуміло, що такі зони не можуть вважатися спеціальними зонами в загальноприйнятому розумінні цього поняття.

² У 1876 році в Великій Британії був виданий Митний акт (Custom Consolidation Act), що замінив собою раніше опубліковані акти про судна, що лавірують, стосовно митного та санітарного нагляду (Hovering Acts).

³ Зважаючи на протести з боку США та Англії Росія відмовилася у 1824 році від цих претензій та уклала конвенції в цьому ж році з США, а у 1825 році з Англією, відповідно до яких всі частини Тихого океану були оголошені вільними для рибних промислів для усіх підданих сторін, що домовляються.

та жовтою лихоманкою передбачалося Міжнародною санітарною конвенцією 1894 року [3].

Російсько-англійський договір 1893 р. і російсько-американський договір 1894 р. встановили заборону для вилову котиків і тюленів зону шириною в десять миль уздовж російського берега на Тихому океані і в тридцять миль навколо островів Командорських. Укладена в 1911 році конвенція з цього питання між Росією, Англією, США та Японією забороняла морське полювання на котиків у Тихому океані на північ від 30 паралелі північної широти, включаючи моря Берингове, Камчатське, Охотське та Японське¹ [2, 52].

На підставі багатосторонньої конвенції щодо боротьби з контрабандою алкогольними товарами, укладеної в 1925 році [4] за участю СРСР, радянсько-фінської Конвенції про митний нагляд 1929 року [5] та інших конвенцій і протоколів були встановлені зони митного, протиалкогольного і навігаційного нагляду у Фінській затоці, які, однак, у зв'язку з радянсько-фінським мирним договором 1940 року і протоколом до нього [6] припинили своє існування.

Незважаючи на вже усталену практику створення спеціальних зон шляхом укладення міжнародних угод, з боку ряду держав продовжувала мати місце тенденція до встановлення цих зон односторонніми актами. Так, у США законом 1922 р. (Tariff Act) для боротьби з контрабандним ввезенням спиртних напоїв була створена дванадцятимильна морська митна зона, в якій американська влада мала право здійснювати не тільки контроль за іноземними суднами, а й юрисдикцію США у разі порушення ними встановлених законів. Проте зважаючи на заперечення з боку іноземних держав США довелося вступити в договірні відносини з деякими з них з цього питання. Першим договором в цьому відношенні був американо-англійський договір 1924 р. про запобігання контрабанди спиртних напоїв в зоні прибережних вод, що має відстань, яку проходить судно протягом однієї години [2, с. 53].

Односторонніми актами були встановлені спеціальні зони і в багатьох інших країнах, наприклад в Бразилії (дванадцятимильна рибальська зона — 1938 р.), Венесуелі (дванадцятимильна зона з метою морського нагляду, безпеки нації і захисту її інтересів — 1944 р.), Єгипті (дванадцятимильна зона в інтересах безпеки, навігації, податків та санітарії — 1951 р.). У 1935 році в США був виданий Протиконтрабандний акт (Anti-Smuggling Act), який надав президенту право встановлювати райони митного нагляду за межами дванадцятимильної митної зони на відстані до 100 миль [7, р. 200–201]. Це була вже надто велика претензія стосовно панування над просторами відкритого моря.

Небувала в історії за своїми розмірами зона була встановлена біля американського узбережжя на початку другої світової війни. Консультативна нарада міністрів закордонних справ США, Мексики і південноамериканських республік на засіданні 3 жовтня 1939 р. прийняла так звану Панамську декларацію про встановлення трьохсотмильної зони безпеки, яка охоплювала б усі морські шляхи зв'язку та торгівлі між країнами Америки. Таким чином, ця зона мала

¹ Ця конвенція не діє.

на меті не тільки перешкодити військовим діям воюючих держав біля берегів Америки, але і забезпечити безперешкодне користування всіма морськими шляхами, що сполучають американські країни [8].

США 27 вересня 1952 р. встановили так звану морську оборонну зону навколо Корейського півострова, яка включала корейські територіальні води і значні простори відкритого моря. Ця зона повинна була знаходитися у віданні командувача військово-морськими силами США на Далекому Сході, і будь-яке судно, яке увійшло до цієї зони, незалежно від його національної приналежності, мало піддаватися обшуку. У зв'язку з цим Радянський уряд направив уряду США ноту протесту, в якій заявив, що він не визнає законним встановлення урядом США зазначеної зони та покладає на уряд США всю відповідальність на наслідки цього нового агресивного акта і за шкоду, яку може бути заподіяно інтересам Радянського Союзу [2, с. 54].

Прагнення США в сфері спеціальних зон знайшли також свій прояв у виданих 28 вересня 1945 президентом Труменом прокламації про «Політику Сполучених Штатів щодо прибережного рибальства в деяких районах відкритого моря» і наказі «Про створення заповідних рибальських зон» [9, р. 112–113]. Відповідно до цих актів заповідні рибальські зони створювалися в районах відкритого моря, що прилягають до узбережжя США, де рибальство розвинене або в майбутньому може бути розвинене і значно підтримане. У тих районах, де така діяльність розвинена або буде розвинена згодом і проводиться лише американськими громадянами, будуть створені точно обмежені заповідні зони, в яких рибальство підлягає регулюванню і контролю з боку влади США. У тих районах, де подібна діяльність існує або згодом буде розвинена і буде проводитися спільно громадянами США та інших держав, безумовно обмежені заповідні зони можуть бути створені за угодою між США та відповідними іншими державами. Все рибальство в цих зонах повинно регулюватися та контролюватися відповідно до подібних угод. При цьому зазначається, що жодною мірою не зачіпається юридична природа вод відкритого моря, де створюються заповідні зони, і права на вільну і безперешкодну навігацію в цих водах.

Отже, історія свідчить про неузгодження позицій держав щодо встановлення максимальної ширини, мети та режиму діяльності в прилеглих зонах. Тут слід зауважити, що власне позначення цих просторів як «прилеглої зони» сформувалося не одразу. За використаними в цьому дослідженні джерелами, вони мали назви, що відповідали напрямам здійснюваної державою юрисдикції: «рибальські», «митні», «санітарні» та ін., або мали узагальнену назву — «спеціальна зона», «суміжна зона». Безумовно, ця неузгодженість, що часто ставала предметом міждержавних спорів, не могла не вчинити вплив на прагнення світового співтовариства врегулювати її. Та, як вже згадувалося на початку цієї статті, у 1958 році на Першій конференції ООН з морського права було прийнято Конвенцію про територіальне море та прилеглу зону. В ній (в частині II) знаходимо одну статтю (24) під назвою «Прилегла зона», що містить норму наступного змісту: «1. В зоні відкритого моря, що прилягає до територіального моря, прибережна держава може здійснювати контроль,

необхідний: а) для недопущення порушень митних, фіскальних, імміграційних або санітарних правил у межах її території або територіального моря; б) для покарання за порушення вищезгаданих правил, здійснене в межах її території або територіального моря. 2. Прилегла зона не може поширюватися за межі дванадцяти миль від вихідної лінії, від якої відміряється ширина територіального моря. 3. Якщо берега двох держав розташовані один проти одного або примикають один до одного, жодна держава не має права, якщо не укладено угоди про інше, поширювати свою прилеглу зону за серединну лінію, кожна крапка якої рівно відстоїть від найближчих точок вихідних ліній, від яких відміряється ширина територіальних морів цих двох держав». Отже, встановлено мету, ширину (12 морських миль) та механізм узгодження межі прилеглої зони, якщо береги двох держав розташовані один проти одного або примикають один до одного. Жодних інших норм щодо цього простору вироблено не було.

Наступним етапом у формуванні міжнародно-правового статусу цього простору було прийняття Конвенції ООН з морського права 1982 р. [10], в статті 33 «Прилегла зона» якої знаходимо: «1. У зоні, прилеглий до її територіального моря, яка називається прилеглою зоною, прибережна держава може здійснювати контроль, необхідний: а) для запобігання порушенню митних, фіскальних, імміграційних або санітарних законів і правил у межах її території або територіального моря; б) для покарання за порушення вищезгаданих законів і правил, вчинене в межах її території або територіального моря. 2. Прилегла зона не може поширюватися за межі двадцяти чотирьох миль від вихідної лінії, від якої відмірюється ширина територіального моря». Та знову: мета, ширина (24 морські милі). Проте жодних згадок про наявний в попередній конвенції механізм узгодження межі прилеглої зони, якщо береги двох держав розташовані один проти одного або примикають один до одного.

Що стосується сучасної практики України, то встановлення прилеглої зони, визначення її правового статусу та режиму діяльності в ній передбачається низкою законопроектів (№ 2605 від 30.12.2002 р.; № 5014 від 23.07.2009 р.; № 7407 від 30.11.2010 р.), проте жоден з них на початок 2012 року не став законом. Суть правового статусу прилеглої зони полягає в тому, що в просторі відкритого моря прибережна держава може здійснювати контроль, необхідний для запобігання порушенню митних, фіскальних, імміграційних або санітарних законів і правил у межах її території або територіального моря; для покарання за порушення вищезгаданих законів і правил, вчинене в межах її території або територіального моря. Тобто тут можна говорити про здійснення адміністративної юрисдикції прибережної держави у відкритому морі.

Висновки. Встановлення прилеглої зони Україною може мати наступні наслідки.

1. Можливість здійснювати в цій зоні митний, фіскальний, імміграційний або санітарний контроль.

2. На відміну від існуючого зараз правового режиму діяльності у виключній (морській) економічній зоні (що розташована, відповідно до діючого законодав-

ства, на відстані 200 морських миль від вихідних ліній, від яких відміряється територіальне море, та простір якої саме перебуває за зовнішньою межею територіального моря України), де Україна має суверенні права щодо розвідки, розробки і збереження природних ресурсів; юрисдикцію, щодо створення і використання штучних островів, установок і споруд, здійснення морських наукових досліджень, захисту та збереження морського середовища, вона (Україна) буде мати ще й юрисдикцію щодо здійснення певних контрольних функцій. Це, безумовно, збільшить можливості держави впливати на судноплавство в цій прибережній зоні та сприятиме впровадженню у життя Морської доктрини України до 2035 року [11].

Література

1. Конвенция о территориальном море и прилежащей зоне 1958 года // Додин Е. В., Кузнецов С. А. Женевские конвенции по морскому праву // Библиотека журнала «Торговое мореплавание» (Серия: Правовое регулирование торгового мореплавания). — 1998. — № 5/II. — С. 10–14.
2. Николаев А. Н. Проблема территориальных вод в международном праве / Николаев А. Н.; Под ред.: Голунский С. А. — М.: Госюриздат, 1954. — 307 с.
3. Сборник действующих трактатов, конвенций и других международных актов, имеющих отношение к военному мореплаванию / Сост.: И. А. Овчинников, штат. преп. Александр. воен.-юр. и Николаев. мор. акад. — С.-Пб.: Тип. Мор. м-ва, 1901. — С. 672–701. — Репринтная копия.
4. Конвенция о пресечении контрабанды алкогольных товаров (Гельсингфорс, 19 августа 1925 года) // Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами. — Вып. V. — М., 1930. — С. 46–53.
5. Конвенция между Союзом Советских Социалистических Республик и Финляндской Республикой о таможенном надзоре в Финском заливе от 13 апреля 1929 года / Документы внешней политики СССР: 1 января — 31 декабря 1929 г. Т. 12 / Редкол.: Агаянц И. И., Верещагин Б. Н., Доля Ф. П., Струнников П. Ф., Яковлев А. Г. — М.: Политиздат, 1967. — С. 147–152.
6. Мирный договор между Советским Союзом и Финляндией от 12 марта 1940 года // Внешняя политика СССР: 1935 — июнь 1941 г. Сборник документов. Т. 4 / Сост.: Тисминев А. С. — М., 1946. — № 407. — С. 494–497.
7. Див.: S. Wh. Boggs. National claims in adjacent Seas, American geographical Society, New York, 1951.
8. Див.: S. Wh. Boggs, Op. cit, стор. 201 та Fenwick, C. G. The Declaration of Panama. 34 American Journal of International Law, 1940. — № 1.
9. Див.: Laws and regulations on the regime of the high seas, United Nations, New York, 1951. — Vol. I.
10. Конвенция ООН по морскому праву 1982 года / Морское право. Источники: В 3 ч. Ч. 1. Т. 1. Кн. 2 «III Конференция ООН по морскому праву» / [Додин Е. В., Кузнецов С. А., Аверочкина Т. В., Никиша Д. А.]. — О.: Фенікс, 2011. — С. 110–451.
11. Морська доктрина України на період до 2035 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 7.10.2009 р. № 1307 // Офіційний вісник України. — 2009. — № 94. — Ст. 3216.

Анотація

Аверочкина Т. В. Прилеглі зони: історія, перспективи України та деякі аспекти адміністративної юрисдикції. — Стаття.

Розглядається історичний розвиток встановлення державами прилеглих зон для здійснення певних контрольних та наглядових повноважень. Визначено, що поява спеціальних зон пояснюється бажанням прибережних держав здійснювати певні права у відкритому морі за межами

своїх територіальних вод (територіального моря). Автор доходить висновку про те, що встановлення прилеглої зони Україною може мати наступні наслідки: можливість здійснювати в цій зоні митний, фіскальний, імміграційний або санітарний контроль та, на відміну від існуючого зараз правового режиму діяльності у виключній (морській) економічній зоні, де Україна має суверенні права, вона (Україна) буде мати ще й юрисдикцію щодо здійснення певних контрольних функцій.

Ключові слова: юрисдикція, прилегла зона, адміністративна юрисдикція, прилегла зона України.

Аннотація

Аверочкина Т. В. Прилежащие зоны: история, перспективы Украины и некоторые аспекты административной юрисдикции. — Статья.

Рассматривается историческое развитие установления государствами прилежащих зон для осуществления некоторых контрольных и надзорных полномочий. Определено, что появление специальных зон объясняется желанием прибрежных государств осуществлять определенные права в открытом море за пределами своих территориальных вод (территориального моря). Автор приходит к выводу о том, что установление прилежащей зоны Украины может иметь следующие последствия: возможность осуществлять в этой зоне таможенный, фискальный, иммиграционный или санитарный контроль и, в отличие от существующего на сегодня правового режима деятельности в исключительной (морской) экономической зоне, где Украина имеет суверенные права, она (Украина) будет иметь еще и юрисдикцию относительно некоторых контрольных функций.

Ключевые слова: юрисдикция, прилежащая зона, административная юрисдикция, прилежащая зона Украины.

Summary

Averochkina T. V. Contiguous zones: history and prospects of Ukraine and some aspects of administrative jurisdiction. — Article.

Article consider information about historical development of an establishment by the states of contiguous zones for realization of some control and supervising powers. It is defined that the appearance of special zones is explained by the desire of coastal states to exercise certain rights in the open sea outside its territorial waters (territorial sea). The author concludes that the establishment of the contiguous zone of Ukraine may have the following consequences: the ability to contribute in this area of customs, fiscal, immigration or sanitary control and, in contrast to the existing legal regime to date of the exclusive (maritime) economic zone, where Ukraine has sovereign, it is (Ukraine) will have also jurisdiction in respect of certain control functions

Keywords: jurisdiction, contiguous zone, an administrative jurisdiction, the contiguous zone of Ukraine.

УДК 347.1

О. В. Басай

ПРИНЦИП ЮРИДИЧНОЇ РІВНОСТІ УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Принципи права — основні його ідеї та засади, що мають внаслідок їх законодавчого закріплення в нормах права загальнообов'язковий характер. Вони визначають сутність самих відносин та їх соціальну спрямованість, галузеві особливості правового регулювання, що сприяє однорідності розуміння сенсу